

рівні індивідуальних умов виконання зазначеного покарання щодо окремо взятого засудженого. Разом з тим, як на практичному, так і доктринальному рівнях зміст даного принципу тлумачиться дещо по-іншому. Так, А.Х. Степанюк та І.С. Яковець зазначають, що цей принцип, у свою чергу, як і у кримінальному праві, обумовлюється принципом справедливості, а саме: справедливо призначене покарання утворює міцну основу для його справедливого виконання. Лише наявність цих двох компонентів здатна забезпечити досягнення цілей покарання. При цьому зазначені автори цілісного поняття цього принципу не дають, поділяючи його на два підпринципи – диференціацію та індивідуалізацію. На їх переконання, диференціація виконання покарання проявляється, перш за все, у встановленому порядку виконання та відбування покарання, який застосовується дозовано залежно від ступеня суспільної небезпеки різних категорій засуджених, тобто шляхом фактичної реалізації кари, що впливає з позбавлення волі. Індивідуалізація ж виконання покарання полягає в тому, що в умовах дотримання загальних приписів закону відносно виконання покарання має місце індивідуальний підхід до кожного засудженого, що означає вибір потрібних саме даному засудженому заходів.

На відміну від цих авторів, А.І. Зубков ототожнює ці два поняття, безспідставно вважаючи, що принцип диференціації та індивідуалізації включає раціональне застосування заходів примусу, засобів виправлення та стимулювання їх правослухняної поведінки як наслідок диференціації та індивідуалізації самих засуджених.

Про необхідність об'єднання цих понять у свій час у своїх працях писали І.І. Карпець, О.О. Наташев, М.О. Стручков, І.М. Перков та інші вчені кримінально-виконавчого напрямку радянської доби.

У сучасних роботах науковців зазначений підхід частково підтримує М.С. Пузирьов, зазначити, зокрема, що диференціація починається на стадії розподілу і направлення для відбування покарання осіб, засуджених до позбавлення волі, а в подальшому під час відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк у колоніях реалізується індивідуалізація, хоча, можливою є і диференціація засуджених у новий правовий статус за індивідуально значущими властивостями.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІД ЧАС ДОПИТУ

Лук'янчиков Є.Д., д.ю.н., професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Лук'янчиков Б.Є., к.ю.н., доцент, доцент кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Серед усіх категорій осіб, права і свободи яких зобов'язана забезпечувати держава (ст. 3 Конституції України), необхідно виділити неповнолітніх. Встановлення додаткових гарантій охорони прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх завжди привертало увагу науковців і практиків. Це повною мірою відповідає положенням Загальної декларації прав людини, Декларації прав дитини та Конвенції ООН «Про права дитини».

Норми кримінального процесуального закону України регулюють особливості участі неповнолітніх у кримінальному провадженні, зокрема в процесі проведення слідчих (розшукових) дій. Під час кримінального провадження щодо неповнолітнього слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд та всі інші особи, що беруть у ньому участь, зобов'язані здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям (ч. 2 ст. 484 КПК).

Однією з розповсюджених слідчих (розшукових) дій для отримання вербальної інформації в процесі досудового розслідування є допит особи, яка нею володіє. Даному засобу пізнавальної діяльності з встановлення обставин кримінального правопорушення з давніх часів приділяється увага науковців і практиків, вносяться пропозиції щодо подальшого врегулювання її процедури,

використання спеціальних знань, в першу чергу юридичної психології, для отримання об'єктивної і повної інформації.

Чинне законодавство не встановлює вікових обмежень щодо осіб, від яких може бути отримана інформація під час проведення допиту. Значне коло таких осіб складають неповнолітні, які володіють інформацією, що має значення для кримінального провадження. Чинне кримінально процесуальне законодавство виділяє дві групи неповнолітніх: а) дитина до досягнення нею чотирнадцяти років (малолітня особа) та б) дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (п. 11, 12 ч.1 ст.3 КПК України).

Зважаючи на фізіологічні та психологічні особливості розвитку неповнолітніх законодавець встановлює певні процесуальні гарантії забезпечення їх прав під час допиту. В першу чергу це стосується тривалості проведення даної слідчої (розшукової) дії з неповнолітнім. Допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день (ч. 2 ст. 226 КПК).

Зважаючи на увагу до забезпечення прав неповнолітніх у кримінальному провадженні законодавець розширив вікові групи осіб, до участі у допиті яких залучають законного представника, педагога, психолога або лікаря. Так, відповідно до ч. 1 ст.168 КПК України 1960 р. зазначені особи залучалися до участі в допиті свідка (потерпілого) віком до чотирнадцяти років в обов'язковому порядку, а від чотирнадцяти до шістнадцяти років – за розсудом слідчого. Новий КПК України (ч. 1 ст. 226) передбачає присутність зазначених осіб під час допиту малолітньої або неповнолітньої особи. Неповнолітньою вважається особа віком до вісімнадцяти років (п. 12 ч. 1 ст. 3 КПК).

Разом з тим слід зазначити, що чинний КПК України не послідовно підходить до вирішення питання про участь у допиті неповнолітніх законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря залежно від процесуального статусу неповнолітнього. Так, допит малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого, незалежно від його віку, проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря (ч.1 ст.226 КПК).

В статті 490 КПК, що присвячена безпосередньо допиту неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого зазначається, що він проводиться у присутності захисника за правилами передбаченими цим кодексом. Разом з тим статті в якій визначався б порядок допиту підозрюваного в КПК не наводиться. Про це йдеться в ч.4 ст.224 КПК де зазначається, що у разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати пояснення особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви.

Порядок та умови участі законного представника, педагога, психолога або лікаря в допиті неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого визначені в ст. 491 КПК. Зазначені особи можуть брати участь у допиті особи, яка не досягла шістнадцяти років або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим. Отже, особа яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення виявляється у гіршому стані ніж свідок і потерпілий однакового з ним віку. Допит останніх за участю законного представника, педагога, психолога або лікаря має здійснюватися до досягнення останніми вісімнадцяти років. Допит підозрюваного у віці від шістнадцяти до вісімнадцяти років за участю законного представника, педагога, психолога або лікаря може здійснюватися якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим.

Зважаючи на викладене вважаємо за доцільне внести відповідні корективи до ч. 1 ст. 226 КПК України та зазначити, що допит неповнолітнього, який не досяг шістнадцяти років або визнаний розумово відсталим проводиться за участю законного представника, педагога, психолога або лікаря.

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання (ч. 3 ст. 226 КПК).

Законному представнику, педагогу, психологу або лікарю, які беруть участь у допиті неповнолітнього роз'яснюється їхнє право ставити запитання неповнолітньому підозрюваному, обвинуваченому, свідку або потерпілому.

КОРУМПОВАНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА - ОДНА З ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОСТІР

Расцька Л.В., к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінально-правових дисциплін ННІПП НАВС

Тема корупції - одна з найпопулярніших для політичних і передвиборних дискусій. Тільки в цих дискусіях минають роки, а корупційна ситуація в Україні лише поглиблюється. Корупція - це хвороба держави, розкладає з середини як економіку, так і соціум. Якщо її не лікувати, наслідки будуть фатальними.

Демократизація суспільних відносин, входження України у світове співтовариство потребує нового погляду на проблему державного управління відповідно до стандартів, принципів і норм, вироблених світовою спільнотою.

Корупція є однією з найактуальніших соціально-політичних проблем сучасності, вона не лише негативно впливає на темпи розвитку економіки держави, але й на систему державного управління та суспільні відносини в цілому.

В Україні у сфері протидії корупції зроблено досить багато, зокрема прийнято спеціальний антикорупційний закон та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування, схвалено Концепцію боротьби з корупцією, розроблено спеціальну антикорупційну програму, проголошено курс на посилення протидії цьому явищу, запроваджено систематичне проведення організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та інших державних органів з питань протидії корупції тощо. Однак, ці та інші заходи, що здійснюються в державі та суспільстві, поки що не мали відчутних позитивних результатів.

Прикладом комплексної боротьби з корупцією є антикорупційна стратегія Нідерландів, яка включає такі процедурні та інвестиційні заходи, як:

- постійна звітність та гласність щодо виявлення корупції та обговорення наслідків - покарання за корупційні дії; щорічно міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції;

- розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють;

- створення системи прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви;

- основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати в державних організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад, пенсійної і соціального обслуговування;

- у всіх організаціях, зокрема у міністерствах, є служби внутрішньої безпеки, обов'язком яких є реєстрація та виявлення помилок чиновників, їх навмисних чи випадкових порушень діючих правил і відповідних наслідків таких порушень.

Підвищені вимоги й обмеження, пов'язані з державною службою, компенсуються у Німеччині відповідним державним утриманням та іншими виплатами, гарантіями, що забезпечують стабільність робочого місця і просування по службі, а також гідний рівень життя.

У Німеччині для іншої роботи державного службовця, крім служби, потрібно попередній дозвіл вищої службової інстанції. Дозволу не потрібно лише для: прийняття опікунства, догляду за хворим чи немічним, реалізації обов'язків з виконання заповіту, реалізації вільної професії, управління власним майном, діяльності, пов'язаної з навчанням і дослідженням у наукових